

ному господарстві відбивалися на становищі музеїв, розгортанні їх роботи. Не вирішеними залишилися питання надання адміністративних повноважень музеям.

Відчутні кроки в розбудові музейництва відбувались на хвилі національного піднесення. Вони були результатом діяльності науково-освітньої громадськості, яка активно підтримала заходи уряду гетьмана П.Скоропадського по збереженню національної спадщини, створенню нових музейних осередків, обліку та рестрації пам'яток культури.

¹ ЦДАВО України, ф. 2201, оп. 1, спр. 1197, арк. 1, 3.

² Там само, оп. 2, спр. 585, арк. 4-5.

³ Там само, спр. 582, арк. 58.

⁴ Наше минуле. — 1918. — №2. — С. 209.

⁵ Нова рада. — 1918. — №2. — С. 204-205.

⁶ Наше минуле. — 1918. — №2. — С. 204-205.

⁷ Там само. — 1918. — №3. — С. 150.

⁸ ЦДАВО України, ф. 2201, оп. 2, спр. 578, арк. 31.

⁹ Там само, ф. 2457, оп. 1, спр. 46, арк. 68; спр. 50, арк. 1, 2.

¹⁰ Там само, ф. 2201, оп. 1, спр. 63, арк. 6.

¹¹ Там само, ф. 2457, оп. 1, спр. 47, арк. 1-8, 10.

¹² Там само, ф. 2201, оп. 1, спр. 1205, арк. 2, 3.

¹³ Там само, ф. 2457, оп. 2, спр. 4, арк. 51, 54, 56.

¹⁴ Відродження. — 1918.

¹⁵ Нова рада. — 1918.

¹⁶ Полтавський день. — 1918. — 15 вересня.

¹⁷ Наше минуле. — 1918. — № 2. — С. 204.

¹⁸ ЦДАВО України, ф. 2457, оп. 1, спр. 47, арк. 1-8.

¹⁹ Там само, ф. 2201, оп. 1, спр. 1206, арк. 2, 5, 13, 17, спр. 1209, арк. 2, 4, 5.

²⁰ Рукописні фонди ІМФЕ, ф. 13-5, спр. 308, арк. 1.

²¹ ЦДАВО України, ф. 2607, оп. 1, спр. 58, арк. 16-16 зв.

²² Рукописні фонди ІМФЕ, ф. 13-15, спр. 307, арк. 3.

²³ ЦДАВО України, ф. 1064, оп. 1, спр. 6, арк. 81.

²⁴ Там само, ф. 2457, оп. 1, спр. 3, арк. 1, зв. 11.

²⁵ Там само, ф. 2584, оп. 1, спр. 210, арк. 7.

²⁶ Там само, спр. 225, арк. 22.

²⁷ Там само, ф. 1064, оп. 1, спр. 186, арк. 4-4 зв.

²⁸ Там само, ф. 2457, оп. 1, спр. 38, арк. 7.

²⁹ Держархів м. Києва, ф. 304, оп. 1, спр. 36, арк. 1-20.

³⁰ Наше минуле. — 1918. — №2. — С. 199-200.

³¹ ЦДАВО України, ф. 2201, оп. 1, спр. 1195, арк. 1, 2.

³² Там само, ф. 2457, оп. 1, спр. 51, арк. 1, 19.

³³ Там само, ф. 3806, оп. 1, спр. 43, арк. 19.

³⁴ Там само, ф. 2457, оп. 1, спр. 8, арк. 8.

³⁵ Відродження. — 1918. — 6 жовтня.

Любов Дубровіна

Створення Національної бібліотеки Української Держави та її концепція

Ідея створення Національної бібліотеки зародилася після Лютневої революції під час роботи М.П.Василенка та В.І.Вернадського над проектом Української академії наук. З приходом до влади гетьманського уряду на чолі з П.П.Скоропадським М.П.Василенко обійняв посаду міністра освіти і знову поставив це питання, користуючись тим, що він до призначення Ф.А. Лизогуба у травні фактично виконував обов'язки прем'єр-міністра. Первісно, за задумом М.П.Василенка, Національна бібліотека мала бути самостійною інституцією, але В.І.Вернадський переконав його, що долю Бібліотеки слід пов'язати з найвищою науковою установою — Академією наук, яка могла б сформувати її як національну, наукову та загальнодоступну книгозбірню. Власне Бібліотека створювалася паралельно із Академією наук у 1918 р., тому вже на першому засіданні комісії по створенню Академії було розглянуте питання про Національну бібліотеку¹.

Це засідання відбулося 9 липня 1918 р. у кабінеті М.П.Василенка, який висунув концептуальний підхід щодо заснування Академії як найвищої наукової державної установи, а не наукового товариства, як передбачалося за пропозиціями УНТ, повністю автономної від влади². На першому ж засіданні комісія заслухала доповідь В.О. Кордта «Про Національну бібліотеку». Протягом липня В.І.Вернадський та М.П.Василенко обговорюють питання про організацію Національної бібліотеки, розробляють законопроект про Фонд національної бібліотеки, вирішують створити Тимчасовий комітет по заснуванню Бібліотеки та його склад³. Не чекаючи заснування Академії, гетьманський уряд затверджує розроблений М.П.Василенком, В.О. Кордтом та В.І.Вернадським Закон «Про утворення Фонду Національної бібліотеки Української Держави» (1918р.), у якому йшлося про склад Фонду та Інструкції Тимчасовому комітетові для заснування Бібліотеки (далі — ТК)⁴.

Ухвалений 2 (15) серпня 1918 р. у Раді Міністрів, проект набув чинності закону про заснування Бібліотеки після його опублікування 8 (21) серпня 1918 р. у «Державному Віснику». Цим Законом закладалися основи книгозбірні всесвітнього типу, «яка гуртувала би в собі все, що витворено людською думкою»; створення відділу Української оголошувалося спеціальним завданням: «Бібліотека повинна бути книгозбірною, в якій мають бути зібрані всі пам'ятки духовного життя українського народу і України (рукописні і друкарські). В ній повинні бути зібрані книги, часописи, газети, гравюри, листівки, ноти, літографії і металографії, видані на Україні і за кордоном»; планувалося комплектування Бібліотеки обов'язковими примірниками українських видань⁵. Закон передбачає створення ТК у Києві під опікою самого М.П.Василенка як Міністра народної освіти та мистецтв і асигнування на фонд Національної бібліотеки Української Держави 500.000 крб⁶. В.І.Вернадський формує склад ТК, залучає до підготовки основних документів В.О.Кордта, розробляє Інструкцію ТК. Одночасно В.І.Вернадський особисто звертається до А.Ю.Кримського, С.О.Сфримова та Г.П.Житецького з проханням увійти до складу ТК⁷.

Фактично Бібліотека почала свою діяльність з утворення 23 серпня (5 вересня) ТК, до складу якого увійшли — акад. В.І.Вернадський (голова), акад. А.Ю.Кримський, акад. С.О.Сфримов, Г.П.Житецький, В.О.Кордт (на той час — завідувачий бібліотекою Університету св. Володимира) та з початку 1919 р. — Д.І.Багалій⁸. Інструкція ТК затвер-

джується М.П. Василенком як Міністром освіти та мистецтв 5 (18) жовтня 1919 р. Постійним секретарем з правом члена ТК призначено С.Ю.Перфецького⁹. Основні положення доповіді В.О.Кордта при обговоренні проекту УАН були продубльовані і на першому засіданні ТК як основа: «Національна бібліотека має задовольняти а) загальнонаукові вимоги і б) спеціально-українські (Україніки), беручи останні в найширшому розумінні і як красів (відомості про Україну, як краї з кожного погляду), і як національні (відомості про український народ за межами України (напр. в Америці)). Загальнонауковий фонд Національної бібліотеки «має складатися з книжок з усіх паростів людського знання, писаного геть усіма мовами», а відділ Україніка — з «а) книжок українською мовою усякого змісту і б) з книжок про Україну всіма мовами»¹⁰. Першочергове значення надавалося фонду Україніки та його найкорішому формату з рахунок українознавчих зібрань видатних українських учених та освітніх діячів, які дали на це згоду, книжок просвітницьких інституцій України та окремих національно свідомих громадян. Як архів духовного життя України засновувався відділ рукописів, а також бібліографічний відділ. На цьому ж засіданні йшлося про підготовку Закону про безплатні примірники всіх видань України¹¹. Подальший розвиток цієї ідеї знайшли у Інструкції ТК, Зверненні та Статуті Бібліотеки, ухвалених на одному з перших засідань Академії.

Інструкцію ТК, очевидно, також готували В.О.Кордт та В.І.Вернадський, про що свідчить текстуальна тотожність деяких положень. Вона чітко орієнтована на створення національного книжкового та рукописного фонду України: «Мета Тимчасового комітету закласти на Україні велику книгозбірню всевітнього типу, яка гуртувала би в собі все, що створено людською думкою та життям по всіх науках, — таку книгозбірню, щоб давала спромозу, невідляючи з країни, познайомитися в якнайповнішій мірі із світовою літературою по всіх паростях людського знання, писаного геть усіма мовами. Знов же Національна бібліотека на Україні, поряд із цією метою, має ще й свою спеціальну задачу, а саме — закласти відділ Україніки, присвячений літературі про Україну та український народ. В цій відділі повинно згуртуватися все, що друкувалося будь-коли і будь-де українською мовою, — повинна згуртуватися, незалежно од змісту і напрямку, література, писана всіма мовами про історію українського народу, його фольклор, мову, словесність, мистецтво, побут, соціальні та економічні умови життя. Разом з тим до відділу Україніки входить і все, що торкається території Української держави. Сюди вступає література про природу, побут, історію, економічні та соціальні умови Закарпатської Русі-України, Буковини, Румунської, Руси Угорської, Галичини, чи в їх сучасному, чи в їх минулому обсягові, та тих країн Північної й Південної Америки, де пороскидалися суцільні осадли українського племені»¹².

Основні засади організації, функціонування ТК та його взаємини із Бібліотекою як окремим створенням, заслуговують на увагу. Його діяльність ґрунтувалася на принципах, які передбачали управління Бібліотекою на демократичних засадах, але з правом вирішальної ролі самого Комітету. ТК складався з 5 осіб, обраних як постійні члени й призначався Міністром народної освіти (після передачі Бібліотеки у відання Академії наук — Президією УАН). Для діловодства призначався секретар, який за рішенням ТК міг мати вирішальний або дорадчий голос. Завданнями ТК були: 1) розроблення Статуту Національної бібліотеки; 2) підготовка відкриття Національної бібліотеки; 3) придбання та каталогізація книжок — тобто формування фонду та його організації; 4) управління фондом та його облік; 5) кадрове та технічне забезпечення її діяльності.

Фактичне управління внутрішньою діяльністю Бібліотеки передавалося Старшому бібліотекарю, який обирався Комітетом і затверджувався міністром. Посада Старшого бібліотекаря вводилася на час організації Бібліотеки та повноважень ТК. До його завдань увійшли: завідування Бібліотекою, доки вона не організується остаточно, та особовим її складом; науково-методичне та нормативно-інструктивне забезпечення діяльності. Водночас затвердження кадрового складу здійснювалося самим ТК. Старшому бібліотекарю надавалося право мотивованого підбору та відводу кандидатів. ТК мав свою печатку і контролював фінансування, відрахування, видатки та інший грошовий обіг¹³.

На перших засіданнях Тимчасового комітету у серпні-вересні 1918 р. вирішувалися організаційні питання: про звернення до офіційних установ, товариств, організацій, спілок, приватних осіб, про тимчасове помешкання для Бібліотеки, про розроблення стратегії комплектування фондів, організацію збиральної діяльності, придбання бібліотек у приватних осіб. При цьому одним із найважливіших було питання доцільності створення Бібліотеки при Академії наук, але на автономних правах, обґрунтування відносин та зв'язків з Академією наук.

Аналіз усіх відомих документів про початковий період існування НБУВ свідчить, що її підпорядкування Академії було викликане не вузьковідомчими функціями, а реальними можливостями створити та зберегти цю Бібліотеку. Її функції, зокрема публічність та загальнодоступність, сприймалися всіма відомими вченими як національні, незважаючи на те, що вона була підпорядкована Академії наук. Засновники Бібліотеки не приховували думки, що справжню Національну бібліотеку здатні створити на той час лише спільний науковий та організаційний талант видатних українських учених, а «даж» Академії, визнаної поза межами політичної боротьби, сприяв би її цілісності та реальному значенню національній за фондами, функціями, кадрами, незважаючи на назву та зміну влад.

Ця думка про можливість підпорядкування Національної бібліотеки Академії спочатку викликала жваві дебати серед фундаторів комісії з питань організації Академії наук. Компромід між національними функціями Бібліотеки та функціями Наукової бібліотеки був знайдений у тому, щоб загальнонаукові функції підпорядкувати функціям загальнонаціональним. Перебуваючи у віданні Академії наук, Бібліотека як національна мала бути автономною установою із своїм окремим бюджетом, штатами, організацією і регулювалася б окремим статутом, що декларував би її загальнонаціональне значення та загальнодержавні функції¹⁴. Єдиним винятком на той час від змісту національної було відкриття академікам абонементу. Ідея підпорядкування Бібліотеки узгоджувалася із всією концепцією Академії, яка, згідно з пропозиціями Комісії, мала користуватися повною автономією і бути поставленою поза будь-якими впливами на її внутрішнє життя від органів державного упорядкування, які можуть змішуватися¹⁵. Разом з тим В.І.Вернадський, розуміючи важливість розвитку національних функцій Бібліотеки, вважав за необхідне поставити питання про організацію спеціального бібліо-

течного підрозділу, який мав би сприяти діяльності майбутнього парламенту: «цей відділ мистів би в собі книги політичного змісту, закони, парламентську літературу і т.і. — для майбутнього Сейму»⁶.

У Зверненні ТК були продекларовані спільно розроблені 4 принципи формування Національної бібліотеки:

1) різноманітність та повнота книжкового фонду, що мав відображати знання з різних галузей науки та культури всіх країн світу;

2) збирання творів національного друку, стародруків, рукописної, музичної, картографічної спадщини про Україну і український народ на українській мові та інших мовах (український відділ), незважаючи на вид, час, місце та спрямування літератури;

3) бути позавідомчою, поза політичними чи суспільними настроями, що постійно змінювалися: вона повинна бути осередком розумової культури, який повинен бути дорогим однаково всьому населенню України;

4) загальнодоступності — відкритою для всіх і для кожного, бути безкоштовною й легкодоступною⁷.

Національна бібліотека замислювалася не лише як книгозбірня. Передбачалося, що вона повинна бути й науковою установою, що вивчатиме сучасну та давню книгу, науковим центром бібліографознавства, бібліотекознавства та бібліографічної роботи в Україні, засновуватиме наукові товариства, провадитиме видавничу діяльність, скликатиме з'їзди з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, бібліографії тощо⁸.

Високий науковий рівень, глибоко патріотична національна ідея фонду, загальносвітовий підхід стосовно принципів організації Бібліотеки та її завдання відповідали усім вимогам поняття Національної бібліотеки, що розвивалося у світових концепціях. В.О. Кордт через директора Берлінської бібліотеки проф. Швенке отримав статути таких видатних національних бібліотек як Паризька, Лондонська, Вашингтонська, Мюнхенська, Берлінська, Лейпцигська, Віденська та ін.⁹ Фундатори НБУВ надавали широкого змісту поняттю «Національна бібліотека» та її фондам і функціям як в етнічному, так і державно-політичному та загальнолюдському змісті, властивому будь-якому цивілізованому суспільству.

Спочатку планувалося або взяти за основу фонд Київської міської бібліотеки (далі — КМБ), або розмістити Національну бібліотеку у її приміщенні тимчасово. Ідеї, висловлені О.С. Грушевським у часи Центральної Ради стосовно Бібліотеки, були популярні і в гетьманському уряді. У першому протоколі ТК було зазначено: «Основним фондом Національної бібліотеки мала б бути міська публічна бібліотека, якби місцеве самоврядування згодилося передати її до Національної бібліотеки»¹⁰.

М.П. Василенко згадує, що це він, враховуючи думку деяких учених, висловлював пропозицію перетворити Київську міську бібліотеку на Національну та використати її приміщення для новоствореної установи, оскільки знайти на той час відповідне місце для великої Бібліотеки в Києві було дуже важко. ТК та Міністерство освіти звернулися до міської думи та її власників, до Київського міського голови, але міська адміністрація відмовила¹¹. Ідея створення Національної бібліотеки на базі КМБ не знайшла реалізації, хоча пізніше, у липні 1919 р., КМБ опинилася у скрутному становищі; вона звернулася з проханням, щоб Національна бібліотека взяла її під свою опіку. Але ТК, детально ознайомившись із справою, вирішив, що в умовах відсутності приміщень для фондів як у ВБУ, так і в КМБ, різного профілювання фондів, технічні перешкоди, об'єднання у тих умовах було неможливим. Водночас, з метою поліпшення діяльності КМБ, ВБУ розробила проект організації бібліотечної справи. Д.І. Багалій та інші члени ТК, користуючись своїм авторитетом, вийшли на спеціальне засідання колегії Наркомосу 16 липня 1919 р. із підтримкою прохання КМБ, з огляду на склад її фондів, про підвищення її статусу та переведення на положення бібліотеки «середнього (обласного) типу — на зразкову бібліотеку для середнього читача»¹². На засіданні Колегії академічних та державних бібліотек Наркомосу, за пропозицією представників ВБУ Д.І. Багалія та В.С. Даниловича відповідно до загальної постанови про бібліотечну справу було вирішено «на чолі всіх бібліотек поставити Національну бібліотеку при Академії наук. Потім утворити три обласні бібліотеки: Київську — для західної, Харківську — для східної і Одеську — для південної України. Третє місце займуть районні та місцеві бібліотеки». Київська публічна перейшла на вищий рівень¹³.

Майже одночасно починається формування фонду на базі вже існуючих книжкових колекцій. Як член «Старої Громади» та УНТ у Києві, М.П. Василенко підняв питання про передачу до Національної бібліотеки книгозбірні «Старої Громади». Пропозицію було схвалено і, таким чином, започатковано фонд «Україніка» новоствореної установи¹⁴.

ТК починає свідому політику збирання початкового фонду Національної бібліотеки з найцінніших для української історії та культури фондів. Вже на першому та другому засіданні приймаються рішення про звернення до народу з проханням допомогти у справі заснування національного бібліотечного та рукописного фонду. На перших засіданнях обговорювалася можливість придбання колосальних за складом та змістом бібліотек Б.В. Антоновича, Б.Д. Грінченка, В.П. Науменка, Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка, А.Ю. Кримського та ін.

Протягом місяця було розроблено символіку Бібліотеки — чотирикутний штампель з написом «Національна Бібліотека Української Держави у м. Києві», тризубом з хрестом та датою заснування — 1918 р. Текст мав бути написаний церковнослов'янськими літерами на зразок шрифту Пересопницького Євангелія¹⁵. У вересні 1918 р. був започаткований і бібліотечний фонд — через С.О. Єфремова у дар Національній бібліотеці надійшла від п. Скрипчинського і перша книжка: «Краткое описание Киева, содержащее исторический перечень сего города, также показание достопамятностей и древностей онаго. Собранное надворным советником Максимом Берлинским» і була записана в інвентарні книжки першим номером¹⁶. За ідеєю фундаторів Бібліотеки, стосунки з Академією мали визначатися окремим Статутом Бібліотеки, де були б окреслені основи внутрішнього життя книгоховища, зв'язки його з Академією та пільги для роботи академікам¹⁷. Ідея підпорядкування Бібліотеки узгоджувалася зі всією концепцією Академії, яка, за пропозиціями Комісії, мала користуватися повною автономією і бути поставленою поза будь-якими впливами на

її внутрішнє життя від органів державного упорядкування²⁴. Добре відомо, що подальша доля Бібліотеки склалася неоздичено. Сьогодні Національна бібліотека України повертається до витоків концепції її фундаторів й відкриває поняття національних фондів, національної бібліографії та національно-державних функцій її діяльності.

¹ Вороненко В.В., Кістерська Л.Д., Матвєєва Л.В., Усенко І.Б., Микола Прокопович Василєнко. — К., 1993. — С.126-127; Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918/ Гол. ред. Я.Пеленський. — К.: Філадельфія, 1995. — С.165-166, 170, 228-234, 356.

² ЦДАВО України, ф.518, оп.5, спр.94, арк.15-16.
³ Збірник праць Комісії для вироблення законопроекту про заснування УАН у Києві. — К., 1919. — С.2-8.

⁴ Вернадський В.И. Дневники. 1917-1921. Октябрь 1917 — январь 1920 гг. — Киев, 1994. — С.120-122, 129.

⁵ Закон про утворення фонду «Національної бібліотеки Української держави» // Бібл. вісн. — 1993. — №3/4 — С.12.

⁶ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.3 зв.
⁷ ІР НБУВ, ф.1, №47359
⁸ ІР НБУВ, ф.52, №22.

⁹ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.1
¹⁰ Корда Н.О. Про Національну бібліотеку Української держави // Збірник праць Комісії для вироблення законопроекту про заснування УАН у Києві. — К., 1919. — С.10-11. Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.1.

¹¹ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.1-1 зв.
¹² Бібл. вісн. — 1993. — №3/4 — С.12-13.
¹³ Там само, С.13-14; Архів НБУВ, оп.1, арк.6.
¹⁴ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.2-2 зв.
¹⁵ Вернадський В.И. В справі законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві // Збірник праць Комісії для вироблення законо-

проекту про заснування Української Академії наук у Києві. — К., 1919. — С.8.

¹⁶ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.10.
¹⁷ Києв. мысль. — 1918. — 15(2) верес.; Окремий вип.: Від Тимчасового комітету для заснування Національної бібліотеки Української держави в м. Києві. — [К., 1918] — 2 с. Див. також проект: ІР НБУВ, ф.33, №3055. Статут Національної бібліотеки Української Народної Республіки в м. Києві при Українській Академії наук. — К., 1919.

¹⁸ Архів НБУВ, оп.1, спр.64, арк.13.
¹⁹ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.7 зв.
²⁰ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.2 зв.

²¹ Про звернення згадується і в протоколах ТК (№1 та №2 — про можливість злиття КМБ та НБУ та представлення приміщення КМБ (арк.3). ІР НБУВ, ф.52, №22, арк.2.

²² Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.120-123.
²³ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.129.

²⁴ Там само, арк.2-2 зв.
²⁵ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.12.
²⁶ Там само, арк.6 зв.
²⁷ Архів НБУВ, оп.1, спр.1, арк.2-2 зв.

²⁸ Вернадський В.И. В справі заснування Української Академії наук у Києві // Збірник праць Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві. — К., 1919. — С.8.

Владислав Верстюк

Вузлові проблеми вивчення історії Української Держави 1918 р.

За останні десять років в українській історіографії домінуючою стала парадигма Української революції 1917-1921 рр., трактованої як процес модерного українського державотворення, метафорично відповідний князів та козацькій державності.

Зрозуміло, що відсутність будь-якого іншого тривалішого відтинку існування новітньої української держави змушує суспільство, насамперед істориків, звертатися до досвіду 1917-1918 рр., відшукувати в ньому найменші позитиви, всіляко порівнювати їх із сучасними процесами державотворення, займатися з їх допомогою моделюванням можливого перебігу сучасних подій.

Але не може не насторожувати некритична акцентуація на державницьких інтенціях революції, яка спричинює небажані наслідки. Якщо говорити про Українську революцію як про строкате і короткотривале (в межах кількох місяців) чергування контраверсійних державних режимів, то дуже важко чітко визначити місце й роль цієї видатної, поза всілякими сумнівами, події в модерній історії України.

Державне утворення, яке протрималося на поверхні політичного життя лише кілька місяців, не може трактуватися позитивно як логічне завершення довготривалих суспільно-політичних процесів, у даному випадку — українського національно-визвольного руху. Акцентування на державотворчих аспіраціях революції неодмінно призводить до концепції програної революції, а відтак пошуків персональних винуватців поразки. Тобто до того, чим багато десятиліть поспіль займалася емігрантська, а потім діаспорна історіографія, поділена, за досить точним спостереженням В.Липинського, на гетьманців, усенерівців та галичан. Їх спроби виправдати чи пояснити лінію поведінки представників свого табору і перекласти тягар відповідальності на плечі опонентів так і не допомогли вирватися із зачарованого кола концепції програної революції.

На жаль, пострадянська українська історіографія не змогла відразу засвоїти цього уроку, її становлення відбувалося, з одного боку, через тотальне заперечення комуністичної парадигми революції, а з другого — через некритичне засвоєння застарілих методологічних підходів української діаспорної історичної науки. Тому серед сучасних вітчизняних істориків з'явилися «неоусенерівці» та «неогетьманці». Це було особливо притаманним для першої половини 90-х рр. Наведу лише декілька прикладів, які безпосередньо стосуються теми Гетьманату.

«Велике вбачається на відстані. Проходять роки, десятиріччя, і ми відкриваємо для себе все нові й нові риси гідного подиву державного діяча — Гетьмана Павла Скоропадського. Важкий тягар поклала історія на його плечі. Приступаючи до державницької справи, Гетьман розумів усю велич і всю складність поставлених перед ним завдань [...] Бог дав йому силу, державну мудрість, але, на жаль, не дав розуму тим, від кого не в меншій мірі залежало, чи піде Україна по цивілізованому реформаторському шляху, чи буде втягнута у вир братовбивчої війни!»¹. Це показовий фрагмент з ключової і, як бачимо, цілком глорифікаційної доповіді на Міжнародній науково-практичній конференції з нагоди 120-ї річниці від дня народження гетьмана П.Скоропадського та 75-ї річниці проголошення Української Держ-